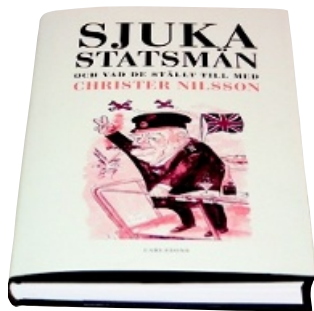

RECENSIONER

Underhållande läsning om statsmäns bräcklighet

Sjuka statsmän och vad de ställer till med. 202 sidor.

Författare: Christer Nilsson.

Förlag: Carlsson Bokförlag; 2005. ISBN 91-7203-706-7.

Recensent: Lars Sjöstrand, överläkare, Beroendecentrum, Stockholm

Att många av maktens män (och kanske någon kvinna) har varit kroppsliga vrak, ibland också psykiskt störda, är ett förhållande som får sin belysning i Christer Nilssons senaste bok. Författaren är inte läkare, utan historiker. Hans historieskrivning är dock i mycket upptagen av hälsotillståndet hos de tio statsmän – Napoleon, Woodrow Wilson, Hitler, Churchill, Franklin D Roosevelt, Stalin, Mao Zedong, Ferdinand Marcos, Shahan av Iran och John F Kennedy samt den kvinna, drottning Kristina av Sverige – som han porträtterar. Några av dessa personer hade inte bara makt utan spelade en direkt avgörande roll i historien.

Även om man bör vara försiktig med att tillskriva individuella insatser en alltför stor betydelse i historien, kan man fråga sig vad som, exempelvis, hade hänt om inte Churchill envist hållit fast vid en kompromisslös och militant linje gentemot Nazityskland senvåren och sommaren 1940, då den tyska armén besegrade Frankrike och Storbritannien i stort sett bara drabbades av militära bakslag. Eller för att fortsätta på samma linje, vad hade hänt om inte president Roosevelt ställt USAs försvarsindustri till Storbritanniens förfogande under samma tid och gradvis låtit sitt land glida över från att bli en passiv till en aktiv allierad i kampen mot nazism och fascism? Ja, även om frågorna egentligen är meningslösa, dröjer de sig kvar vid läsningen av Nilssons bok, eftersom han informerar oss om på vilken bräcklig grund dessa mäns liv vilade. Om Churchill får vi bland annat veta att han hade

återkommande depressioner, som han kallade för »sin svarta hund« och även perioder av exaltation. Även om dessa stämningförskjutningar ytligt sett höll sig inom hälsans ramar var det värre med hans kroppsliga hälsa. Han åt, drack alkohol och rökte i övermått. Om han blev överstimulerad av händelseutvecklingen, sin livsföring och de viktiga beslut han hade att fatta, stod hans livläkare, lord Moran, där redo med kraftigt verkande sömnpiller. Vid flera tillfällen under krigsåren var Churchill helt utmattad och drabbad svåra luftvägsinfektioner, som sekundärt ledde till hjärtpåverkan.

Det skulle bli värre: under Churchills andra period som premiärminister efter jordskredssegern för de konservativa i valet 1951 drabbades han av stroke. Han hölls kvar i den politiska hetluften delvis tack vare Morans tveksamma medicinska kryckor: amfetamin och sömnpiller.

Den åtta år yngre Roosevelts liv hängde på en ännu skörare tråd. Han var svårt märkt av sviterna efter en polioattack, som drabbade honom vid 39 års ålder. Han var förlamad från midjan och nedåt, men dolde detta bl a med en sinnrik konstruktion av tunga stålskenor som gjorde att han kunde stå till synes upprätt bakom talarstolen. Mot slutet av sitt liv var han dessutom svårt kärlsjuk med hypertoni och hjärtsvikt. Dessutom tillkom återkommande luftvägsinfektioner och sviktande lungfunktion. Hans livsföring var inte sundare än Churchills. Han kedjerökte cigaretter. Livläkaren Mc Intire gjorde sitt bästa för att dölja presidentens dåliga hälsa, men vid den viktiga Jaltakonferensen i februari 1945 var den alltför uppenbar. I själva verket var Roosevelt döende. Två månader därefter avled han i en massiv hjärnblödning.

Om Churchills och Roosevelts läkare saknade den rätta professionella distansen till sina höga patienter och därför ofta överskred läkarens gränser gällde det i än högre grad Woodrow Wilsons läkare, Cary Grayson. Egentligen var han gynekolog, men Wilson hade fattat förtroende för honom, då han vid ett tillfälle hade givit presidentens syster första hjälpen efter en fallolycka. Till Wilsons komplicerade sjukdomsbild med neurologiska, psykosomatiska och psykiatriska symtom räckte emellertid inte denne läkares kompetens, utan han kom att spela med i ett spel av lögn och önsketänkande. Han dolde till slut allvaret i presidentens sjukdom inte bara för omvärlden utan för patienten själv. Wilson drabbades av upprepade episoder av cerebrovaskulär sjukdom. Hans mentala kapacitet och omdöme försvagades, och därtill kom att han utvecklade en paranoia. Han hade också psykosomatiska besvär, som huvudvärk och nervös

mage. Han konsumerade höga doser fenacetin mot huvudvärken och ådrog sig njurskador. Sannolikt hade han också en personlighetsstörning. Freud intresserade sig för hans psykopatologi.

Ja, av Christer Nilsson får vi en mängd intressanta upplysningar om sjuka statsmän av det slag som jag givit exempel på. Upplysningar som förvisso inte tillhörde den tillrättlagda bild som de och deras medhjälpare ville ge. Men jag saknar en källkritisk ansats i hans bok. Pikanta detaljer ur mäktiga personers privata liv spelar ju sedan gammalt en viktig roll i propagandan mot dem, särskilt sedan ett maktskifte skett. Hur lätt är det inte att förklara och kanske i viss mån neutralisera den skrämmande bilden av den åldrande revolutionären Mao Zedong genom att ge offentlighet åt hans gubbsjuka begär efter unga kvinnor. Samma propagandistiska funktion kan också inblickarna i Stalins paranoia ha, liksom rykten om egendomligheter i Hitlers kärleksliv. Förtalet är på många sätt efter bilden av den gränslösa personkult som en gång omgav dessa diktatorer.

Även andra mäktiga män och kvinnor kan av mer eller mindre öppet redovisade skäl behöva förminska på liknande sätt. Därför hade en mer nyanserad framställning, mindre inriktad på att stapla spektakulära detaljer på varandra, varit på sin plats, men den hade kanske inte haft samma underhållningsvärde. Mitt slutomdöme är att Christer Nilsson skrivit en lättläst och på sitt sätt intresseväckande bok, dock saknar jag en medicin- och personhistorisk fördjupning.

Kvalificerat state of the art-dokument om biopsykosocial medicin

Biopsychosocial medicine. An integrated approach to understanding illness. 242 sidor.

Författare: Peter White.

Förlag: Oxford University Press; 2005. ISBN 0-19-853033-1.

Recensent: Anders Lundin, överläkare, Rehabiliteringsmedicinska kliniken, Danderyds sjukhus, Stockholm.

1977 publicerade invärtesmedicinaren George Engel en artikel i Science, i vilken han pläderade för en utvidgning av det biomedicinska synsättet till att omfatta även den kliniska betydelsen av samverkande psykosociala faktorer. Han kallade denna ansats för Den biopsykosociala modellen. Artikeln sammanfattade utvecklingen av den psykosomatiska diskussionen vid den tiden

och angav en ny startpunkt, vilket kom att påverka en generation av kliniker och forskare.

Med grundelementen invärtesmedicin och psykoanalys bidrog Engels till att skapa ett integrerat synsätt på »body-mind interactions« och till att göra psykosomatisk teoribildning mer tillgänglig och mer attraktiv för icke-psykiatrer. Han slog också en brygga mellan de psykiatriska riktningar. Den ena hävdade, med Thomas Szasz, att psykisk sjukdom var en myt och att psykisk sjukdom skulle utmönstras från medicinens värld. Den andra sidan ville reducera alla psykiatriska symtom till hjärndysfunktioner. Engel visade på en integrerande medelväg.

Att den biopsykosociala modellen inte fick ännu större genomslag har sannolikt att göra med den psykofarmakologiska guldålder som tog sin början vid samma tid – först med bensodiazepinerna och sedan med de serotoninförstärkande läkemedlen – vilket för en tid kom att rikta allt intresse mot psykofarmaka på bekostnad av uppmärksamhet på psykosociala aspekter. Men med det senaste årtiondets stigande entusiasm för kognitiv beteendeterapi som behandlingsmetod vid såväl psykiatriska som funktionella somatiska tillstånd har intresset åter riktats mot den biopsykosociala modellen.

Hösten 2002 samlades ett trettiotal av den anglosachsiska världens psykosomatiska förgrundsgestalter för en två dagar lång konferens på temat Biopsychosocial Medicine – an integrated approach to understanding illness. Presentationerna, med efterföljande diskussioner, finns nu samlade i en bok med samma titel, redigerad av professor Peter White.

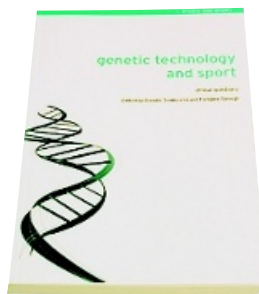
Helge Malmgren, professor i teoretisk filosofi från Göteborg, var den ende icke engelskspråkige presentatören i gruppen, som därutöver bestod av ett drygt tjugotal engelsmän och en handfull amerikaner.

Man kan konstatera att det biopsykosociala perspektivet inte helt infriat förväntningarna som förklaringsmodell för patomorfologiska förändringar och »hard outcomes«, som till exempel mortalitet. Den mest kritiska rösten, epidemiologen George Davey Smith, anklagar i boken till och med anhängarna av det biopsykosociala paradigmet för att ha fördröjt acceptansen av *Helicobacter pylori*' betydelse vid magsår.

Å andra sidan finns numera starkt stöd för att psykosociala faktorer – medierat till exempel via riskbete-

den som rökning, överätning, alkoholöverkonsumtion och inaktiv livsstil – är viktiga indirekta orsaker till sjukdomar som orsakar åtminstone hälften av alla dödsfall. Psykosociala faktorer har också – via sjukdomsförställningar (illness beliefs), copingstrategier, compliance, katastroftänkande och undvikande beteende – stor betydelse för hur omfattande funktionsnedsättningen blir vid kronisk sjukdom. Det biopsykosociala synsättet införlivar således tankar, trosföreställningar, emotioner, beteenden och den sociala kontexten samt dessa faktors interaktion med biologiska processer, i syfte att bättre förstå och hantera sjuklighet och funktionsnedsättning.

Presentationerna i boken håller genomgående hög klass. Inte minst imponeras man av nivån på de efterföljande diskussionerna, som finns återgivna i texten efter varje avsnitt. Boken är ingen grundbok för den biopsykosociala modellen men ett kvalificerat state of the art-dokument, och vänder sig till en läsekrets med viss förkunskap och intresse av området.

Genteknologi och sport för en smal krets av specialintresserade

Genetic technology and sport. Ethical questions.

Författare: Claudio Tamburrini, Torbjörn Tännsjö.

Förlag: Taylor & Francis; 2005. ISBN 0-415-34236-8.

Recensent: Bo Berglund, akutmedicinska kliniken, Karolinska Universitetssjukhuset Solna

Genteknologi och idrott är ett aktuellt ämne, och nyligen hölls i Stockholm det andra internationella mötet kring denna problematik. Med stor nyfikenhet kastade jag mig därför över boken. Den innehåller ett flertal kapitel av experter inom olika områden med anknytning till ämnet. Flera av dessa är utmärkta, and-

ra är mindre bra och mindre genomtänkta. Det senare kan illustreras av ett citat: »Genetic technology will lead to relatively harmless genetic modifications, no more risky than the highly specialized training techniques used at present.«

De mer filosofiska delarna i boken känns passé trots det aktuella ämnet. Diskussionerna kring huruvida ökning av prestationsförmågan med diverse metoder/substanser skall bejakas har funnits tidigare, men då med andra substanser och metoder. Den mer feministiskt inriktade diskussionen kring »bioamazoner«, dvs att endoping ökar möjligheten till likhet mellan könen inom idrotten känns främmande. Även de mest teoretiska filosoferna borde lyfta blicken och ta del av de sociala och medicinska konsekvenser som exempelvis långvarigt bruk av anabola steroider leder till hos kvinnor.

Det som förvånar mig är att boken inte tar upp den kanske största praktiska, etiska utmaningen i ämnet just nu, nämligen handikappidrotten. Där kommer inom några få år rätten till optimal behandling (i detta fall med genteknologi) hos patienter att ställas mot världsidrottens antidopingregelverk, under vilket ju även den internationella handikappidrotten lyder.

Sammanfattningsvis är det en något ojämn men i vissa stycken intressant bok. Den kan enbart rekommenderas till en smal krets av specialintresserade kolleger. Slutbetyg: 3 stetoskop av 5.

Vinnare i boklotteriet

Följande prenumeranter har vunnit Ludvig Rasmussons bok »Åldersupporett«, från Natur och Kultur, som lottades ut i nr 46/05:

Birgitta Svanteson, Lund
Hans Malv, Malmö
Birgitta Olsson, Visby
Hans Werner, Sandby
Kerstin Gudmundson, Umeå.

Vi gratulerar vinnarna och tackar alla er som deltagit i vårt boklotteri genom att sända in vykort.

Ni som inte vann den här gången, ge inte upp! Det kommer fler chanser med nya spännande böcker.